

УДК 330.3

Венгер В. В., д.е.н., професор,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України», м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ФРАГМЕНТАЦІЇ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах проблема фрагментації світової торгівлі набуває особливої актуальності, адже вона змінює традиційні уявлення про глобалізацію та відкриті ринки. Перехід від ліберальної моделі до моделі посилення безпекових та геополітичних імперативів, формує нову логіку міжнародних економічних відносин. Це означає, що країни дедалі частіше орієнтуються на регіоналізацію торговельно-економічних зв'язків, формування блокових і партнерських моделей співпраці, орієнтуючись на великі геополітичні центри (передусім США та ЄС з одного боку, та КНР з іншого) та створюючи нові правила для експортерів та державної політики.

Водночас процес фрагментації несе як виклики, так і можливості, які по різному впливають на економіки розвинених країн, так і країн, що розвиваються.

Особливістю сучасної фрагментації є трансформація глобальних ланцюгів доданої вартості, перенесення виробничих потужностей ближче до споживача та активізація промислової політики через субсидії. Такі заходи підвищують стійкість економік, але водночас знижують ефективність і створюють нерівні умови для країн із меншими фінансовими ресурсами. Згідно з розрахунками МВФ, торгівля між різними країнами скорочується значно швидше, ніж загальні темпи світової торгівлі [1]. Це свідчить про те, що «friend-shoring» перестав бути лише концепцією і став статистично значущим трендом: інвестиційні та торговельні потоки дедалі більше замикаються всередині блоків, що мають спільні цінності та оборонні союзи. Емпіричні оцінки підтверджують, що дезінтеграція має високу ціну: скорочення світового ВВП може сягати 5%, а для окремих експортоорієнтованих країн навіть 10–12% [2].

Для України цей процес має подвійне значення. З одного боку, він створює нові виклики для інтеграції у глобальні ринки, адже блокова конвергенція та «friend-shoring» обмежують доступ до окремих торговельних потоків. З іншого боку, фрагментація відкриває можливості для диверсифікації експорту, розвитку регіональних партнерств та інтеграції у нові виробничі хаби, особливо в умовах

війни, коли стійкість економіки та адаптивність до кризових викликів стають критично важливими.

Український промисловий експорт в умовах війни стикається з комплексом взаємопов'язаних викликів, зумовлених як фізичним руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, так і посиленням зовнішніх регуляторних обмежень, зокрема запровадженням механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ). Воєнні дії призвели до знищення значної частини металургійних підприємств, портів і транспортних шляхів, що істотно ускладнює здійснення експортних операцій навіть за наявності зовнішнього попиту. Водночас застосування СВАМ без урахування специфіки воєнного стану фактично обмежило доступ української металургійної продукції до ринку ЄС, спричинивши втрату контрактів через додаткові витрати на рівні 60–90 дол. США за тону продукції та змусивши підприємства скорочувати виробництво. Найбільш відчутного удару зазнала металургійна галузь, яка традиційно забезпечувала значну частку ВВП і валютних надходжень, що, у свою чергу, призвело до соціальних наслідків у вигляді скорочення зайнятості та зростання соціальної напруги. За оцінками аналітичних центрів, впровадження СВАМ може спричинити втрату до 2,1% ВВП України до 2030 року, що суттєво перевищує офіційні оцінки європейських інституцій. Додатковим обмежувальним чинником виступає відсутність можливостей для інвестування у декарбонізацію виробництва в умовах війни, що поглиблює технологічне відставання та знижує конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. У сукупності зазначені фактори формують ризик системного скорочення промислового експорту, втрати позицій на ключових ринках, зменшення валютних надходжень та послаблення економічної стійкості країни, що обумовлює необхідність формування адаптаційної політики, спрямованої на пом'якшення регуляторного тиску, залучення міжнародної підтримки та інтеграцію у нові конфігурації глобальних і регіональних ланцюгів постачання.

Література

1. Georgieva, K. Confronting fragmentation where it matters most: Trade, debt, and climate action. (2023, January 16). *IMF Blog*. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/01/16/Confronting-fragmentation-where-it-matters-most-trade-debt-and-climate-action>
2. Global trade fragmentation could reduce GDP by up to 5%. *World Trade Organization*. (2023). URL: <https://asianews.network/wto-warns-of-global-gdp-loss-through-decoupling-and-fragmentation>

3. World Bank. *World Development Report 2023: Trading for Development in the Age of Global Value Chains*. Washington, DC: World Bank, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publications>

4. World Trade Organization. *World Trade Report 2023: Re-globalization for a Secure, Inclusive and Sustainable Future*. Geneva: WTO, 2023. URL: <https://www.wto.org/publications>

УДК 330.3

Кушніренко О. М., д.е.н., професор,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ЕКСПОРТУ В УМОВАХ ФРАГМЕНТАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Забезпечення сталості промислового експорту актуалізується в контексті глобальних викликів для людства, насамперед зміни клімату, геоекономічної нестабільності та фрагментації світової торговельної системи, що зумовлює загострення таких проблем як виснаження природних ресурсів, зростання енергетичної залежності, посилення соціально-економічної нерівності між країнами та регіонами, а також підвищення ризиків для продовольчої безпеки й глобальних ланцюгів постачання. У цьому контексті забезпечення сталості промислового експорту стає вагомим чинником досягнення Цілей сталого розвитку, адже воно передбачає інтеграцію екологічних стандартів, інноваційних технологій та принципів справедливої торгівлі у міжнародну економічну взаємодію. У цих умовах здатність національної промисловості стабільно задовольняти зовнішній попит на промислові товари визначається не лише виробничими потужностями, але й рівнем адаптивності до нових торговельних бар'єрів, логістичних обмежень і геоекономічних ризиків.

Водночас на промисловий експорт впливають глобальні чинники, а саме необхідність декарбонізації виробництва та ризики деіндустріалізації, які здатні обмежувати експортний потенціал. Декарбонізація виробництва передбачає масштабне впровадження енергоефективних технологій, перехід на